

MAAILMA HOIJATE LOOD

JUHENDMATERJAL ÕPETAJATELE

Õppematerjal:

Alushariduse eksperdid: Merike Niibek, Kersti Veskus
Maailmahariduse eksperdid: Mari Jõgiste ja Maria Sakarias
Retsensent: Terje Makarova
Illustratsioonid ja kujundus: Triinu Tulva
Toimetaja: Külli Kittus

Juhendmaterjali fotod: erakogu ja MTÜ Mondo

Videomuinasjutud:

Jutuvestja: Polina Tšerkassova
Operaator ja monteerija: Artjom Bagri
Helirežissöör: Nikita Šiškov

Videomuinasjutud valmisid MTÜ Mondo projektist „Maailmaharidus lasteaiast gümnaasiumini; Eesti panus kestliku arengu eesmärkidesse“, mida toetab ESTDEV – Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus.

ESTDEV

KALLID LASTEAIÄÕPETAJAD, LAPSEVANEMAD JA MUINASJUTUSÕBRAD!

See teejuht on lisamaterjal meie seitsme maailmaharidusliku videomuinasjutu juurde. Kogumiku nimeks sai „Maailma hoidjate lood“ ning me usume, et me kõik võiksime olla maailma hoidjad. Loodus, meie ümbuskond, meie lähedased inimesed ja kogu see ilus maailm on justkui usaldatud inimeste kätte ning iga inimene valib, kas ta hoiab või hoopis ekspuuteerib seda. Nii sündiski videomuinasjuttude kogumik, mille lood puudutavad maailma hoidmise teemasid: koostöö ja omamine, loodus ja selle varad, toit ja puhas vesi, jagamine ja õnn ning palju teisi.

Meie jaoks on lugude rääkimisel ja kuulamisel tähtis roll hoolivaks ja arukaks inimeseks saamisel. Austraalia aborigeenidel on vahva ütlus lugude vestmise kohta: „Selleks, et meil oleks tulevikku, peaksid mineviku lood helisema olevikus.“ Meie hoolega valitud lood on filmitud traditsioonilise jutuvestmise žanris. Me ei kasuta meelega animatsiooni, millest lapsed on niigi liiga palju ümbritsetud, vaid soovime ergutada

nende kujutlusvõimet lugude kuulamisega. Nii oli aegade algusest jutuvestmine tõhus meetod, et kasvatada, korrigeerida käitumist, inspireerida, julgustada ja tekitada turvalist jagatud ruumi.

Jutuvestjana olen käinud oma muinaslugusid vestmas paljudes lasteaedades ja algkoolides üle terve Eesti. Ja iga kord lastega kohtudes olen unistanud sellest, et nüüd, kui minu etteaste läbi saab ja lood on räägitud, hakkaksid lasteaiaõpetajad kuulnud lugudega edasi töötama. Seda rolli täidab nüüd käesolev teejuht. Nii avab iga lugu teile oma ilu ja sügavuse ning tahaksin loota, et nii sirguvad meil tõelised maailma hoidjad.

Jutuvestja Polina Tšerkassova

TERE TULEMAST POLINA MUINASJUTTUDE SALAMAAILMA!

Ka meil, materjali koostajatel, on suur rõõm teid tervitada. Materjal on loodud selleks, et teie, hea lasteaiaõpetaja, saaksite Polina maailma-hariduslikke muinasjutte koos lastega lähemalt avastada. See on tee-juht, mis aitab teil süveneda iga muinasloo ivasse ning jätkata üheskoos lastega suure ja laia muinasjutumaailma mängulist mõistmist.

Maailmahariduslikud teemad, nagu kliimamuutused ja keskkond, ränne või võrdõiguslikkus, on väga olulised ja väärivad käsitlemist juba lasteaias, aga võivad mõnikord olla keerulised või tekitada vastakaid tundeid. Tahame selle juhendiga anda teile uusi ideid, kuidas maailmahariduse teemadele lapsepärast, pehmelt ja turvaliselt läheneda. Toome teieni läbiproovitud meetodeid, mis on värsked ja mängulised, aga samas sügavad ja mitmeti interpreteeritavad.

Loodame, et tegevusjuhendi toredad tegevused on teile toeks ja inspi-ratsiooniks, et pärast muinasjuttude vaatamist tööga jätkata, et saaksite

liikuda lastega edasi põnevate seikluste ja arukate mõttevahetusteni. Kindlasti soovime jätta ruumi teie enda fantaasiale, et saaksite maailma-hariduslikke teemasid lastega käsitleda just nii, nagu sügaval südames tunnete.

Toredat avastamist!

Merike Niibeek ja Kersti Veskus

Alushariduse eksperdid ja tegevusjuhendi loojad

Mari Jõgiste ja Maria Sakarias

Maailmahariduse eksperdid

Sõnum lastele

Kui sa tähelepanelikult kuulad ja vaatad, võib juhtuda, et tunned lugudes ära mõne hea sõbra kodutänavalt, järve oma naabermaakonnast või hoopis armsa mõttetera ema unejutust.

Ja kui tunned, et oled valmis pugema üha sügavamale muinasloo sisse, siis võid avastada, et nendes on peidus veel üks tähtis tegelane: sina ise! Kas siis mõne metslooma, rändlinnu või merepärlina.

Või lihtsalt tunned ära, et oled osa maailmast ja tahaksid seda hoida.

Viimane on kindlasti võimas tunne, sest siis saad kaasa mõelda: kuidas mina teeksin, kui ma oleksin...

TEGEVUSJUHEND

Maailma hoidjate lood koosnevad Polina Tšerkassova videomuinasjutudest ja nende ümber loodud tegevustest, mis aitavad maailmahariduslikke ja väärtuspõhiseid teemasid lasteaiastega lahti harutada ja mõtestada. Kõik tegevused kogumikus on soovituslikud ja mõeldud inspiratsiooniks – neid võib omavahel kombineerida või vastavalt fantaasiale täiendada.

Kõik videomuinasjutud leiad [Maailmakooli materjalide kogumikust](#).

Siin on mõned soovituslikud tegevused, kuidas lastega videomuinasjute käsitleda.

Enne videomuinasjutu vaatamist:

- ~ Arutlege väljatoodud väärtuste üle ja mõelge, millistes tegevustes need teie arvates väljenduvad.
- ~ Koostage koos lastega mõttekaart keskse küsimuse kohta ja arutlege tekkinud mõtete üle.

Pärast videomuinasjutu vaatamist:

- ~ Arutlege tunnete ja mõtete üle, mis tekkisid peale muinaslooga tutvumist.
- ~ Milline tegelane muinasloos kandis teie arvates eelnevalt pakutud väärtusi? Põhjendage!

Pärast videomuinasjutuga seotud tegevusi:

- ~ Arutlege tekkinud mõtete ja küsimuste üle.
- ~ Täiendage mõttekaarti uute teadmistega.
- ~ Leidke seosed pakutud maailmavaate ja uute teadmiste vahel.

MAAILMA HOIDJATE LOOD

LUGU	VÄÄRTUSED	KESKNE KÜSIMUS	MAAILMAVAADE
„Inimene ja õnn”	Hoolivus, looduskaitse, vastutus, õnn	Milline on minu roll looduses?	Väärtustab looduskeskkonda ning mõistab looduse ja inimese vahelisi seoseid.
„Ubuntu”	Abivalmidus, koostöö, jagamine, ühtekuuluvus	Miks on oluline koos tegutseda?	Mõistab ühtekuuluvuse tähtsust ja väärtust.
„Vaal, kes kogus aardeid”	Lahkus, õnn, taiplikkus, säästlikkus	Kuidas olla õnnelik vähemate asjadega?	Oskab teha loodust säästvaid valikuid.
„Talupoeg ja hunt”	Pingutus, rõõmsameelsus, töökus	Kuidas jõuab leib meie lauale? Miks on toit väärtuslik?	Väärtustab toitu ja selle valmistamiseks tehtud tööd.
„Kuidas tekkis järv”	Õiglus, ausus, koostöö	Miks on oluline, et olen õiglane ja heatahtlik?	Teab, et inimene on looduse osa ning peab austama teiste olendite õigust elule.
„Lugu sellest, kuidas jõgi ära läks”	Vastutus, looduskaitse, tänulikkus	Mille üle olen loodusele tänulik ja kuidas ma seda välja näitan?	Mõistab, et loodusvarad on väärtuslikud ja nendega tuleb vastutustundlikult ümber käia.
„Rännulinnuke”	Toetus, hoolivus, kannatlikkus, julgus	Kuidas mina saan olla hea ja hooliv inimene?	Teab põhjusi, miks inimesed maailmas rändavad ja millist toetust nad kohanemisel vajavad.

INIMENE JA ÕNN

MEHHIKO INDIAANLASTE LUGU

VÄÄRTUS

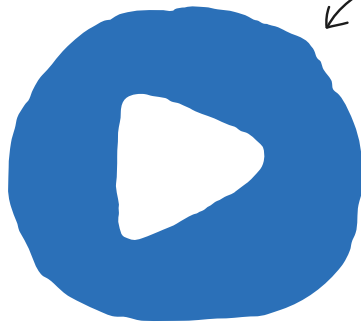
Hoolivus, looduskaitse,
vastutus, õnn

KESKNE KÜSIMUS

Milline on minu roll
looduses?

MAAILMAVAADE

Väärtustab looduskeskkonda
ning mõistab looduse ja
inimese vahelisi seoseid.

Video

Planeet Maa tervikuna koos kõigi elus ja eluta organismide ning bio-
loogiliste ökosüsteemidega on üks süsteem. Selline kodusüsteem on
organismidele eluks hädavajalik ning selles süsteemis on nad omavahel
sõltuvuses ja tihedalt seotud. Üksteist hoides, hoame ka iseennast. Ja
ka vastupidi: üksteisele liiga tehes, teeme seda ka endale.

ÕNNERATAS

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Kõik elusolendid maailmas vajavad eluks toitu, vett ja turvalist kasvukeskkonda. Samas on elusolendite vajadused erinevad – igal liigil on oma elupaik, mis on just talle sobiv ja kus ta tunneb ennast hästi. Sageli muudab inimene oma tegevusega loomade elupaigad neile vastuvõetamatuks, hävitades loomale sobiva elukeskkonna. Enne tegutsema asumist peaks inimene mõtlema looma- ja linnuliikide peale, kes seal piirkonnas elavad, ning aitama kaasa liikide säilimisele ja kaitsele.

Tegevuse käik

1. Arutlege lastega, mis on õnn ja mis teeb meid maailmas õnnelikuks. Mida vajavad teised elusolendid maakeral – loomad, linnud, putukad –, et nad tunneksid end õnnelikuna?
2. Meisterdage õnneratas: lõigake suurest paberist või papist ring, märkige ringi keskosa ja jagage ring sektoriteks.
3. Otsige vanadest ajakirjadest (või printige välja) elusolendite (tigu, kaamel, jääkaru, vihmauss jne) pilte, lõigake need välja ja kleepige ringikujuliselt õnnerattale – iga pilt eri sektorisse.
4. Kinnitage ratas hoidjale, kasutades nõõpnõela või väiksemat naela. Märkige hoidjale ratta peatumiskoht.
5. Laske lastel kordamööda ratast keerutada ja vaadake, millise looma pilt peatub märgi juures.
6. Arutlege, mida vajab just see loom, lind või putukas, kelle peal õnneratas peatus, et olla maailmas õnnelik?

LOOMAHÄÄLTE PAABEL

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Inimesed paluvad tihti abi teiselt inimeselt. Ka loomariigis abistavad liigikaaslased üksteist. Näiteks aitavad kiskjad – hundid, lõvid, hääänid – üksteist suurte saakloomade jahtimisel. Linnud, kes on kogunenud kolooniatesse, hoiatavad liigikaaslasi läheneva vaenlase eest. Kui kajakas avastab merel suurema kalaparve, annab ta sellest liigikaaslastele häälekalt märku. Pingviinipojad kasvavad üles kolooniates ja mesilased annavad erilise rituaaltantsuga teistele mesilastele märku õitsevast lilleaasast. Looduses tunnevad paljud loomad oma liigikaaslase ära mitte ainult välimuse, vaid hääle järgi.

Tegevuse käik

1. Sosistage igale lapsle kõrva ühe looma nimi (nt karu, hunt, hobune jne).
2. Märkuande peale hakkavad kõik loomad läbisegi liikuma ja häälitsema (mõmisema, ulguma, hirnuma jne).
3. Lapsed peavad hääle järgi leidma enda liigikaaslase ja liituma oma karjaga.
4. Arutlege lastega, kuidas erinevad loomaliigid karjas käituvad? Kuidas toimib elu karjas, kuidas üksinda?
5. Kuidas on erinevad liigid looduses omavahel seotud?

RAHVUSLOOM HUNT

UURIMISTÖÖ

Teadmiseks lastele

Hunt on metsiku ja puutumatu looduse sümbol. Ta on osav kütt, tark ja sitke loom, kes on olnud meie raba- ja metsamaastike valitseja tuhandeid aastaid. Inimene ja hunt on õppinud koos elama, kompides üksteise piire. Suured „hundimaastikud“ on hundi koduks ja kui mõistame hundi kohta metsas, mõistame ka looduse toimimist. Loe täpsemalt [Looduskalendri](#) veebilehelt.

Tegevuse käik

1. Uurige, miks on valitud Eesti rahvusloomaks just hunt?
2. Arutlege, miks kutsutakse hunti metsasanitariks?
3. Uurige, kuidas ja kus elavad hundid ja milliseid tingimusi on vaja, et hunt õnnelik oleks.
4. Arutlege, kuidas saavad inimene ja hunt elada, nii et mõlemad oleksid rahul. Mida on selleks vaja?
5. Uurige erinevate riikide rahvusloomi ja avastage seoseid loomade ja riikide vahel.
6. Väljendage kuuldot piltide, koomiksite, meisterduste või draamamängudena.

LOODUSE JOOGA

LIIKUMINE

Teadmiseks lastele

Joogaharjutused aitavad lastel leida üles kontakti iseenda ja oma füüsilise kehaga. See annab võimaluse suhtuda iseendasse, oma sõpradesse ja kõigesse enda ümber sõbralikult. Eri pooside ja meelte kaudu on võimalik suhestuda looduse ja iseendaga.

Tegevuse käik

1. Võtke matid ja laske lastel võtta paljajalu.
2. Kuulake taustaks loodushälte muusikat.
3. Võtke näiteks tuntud mäe- või puupoos. Või laske lastel vabalt võtta mõne linnu, looma, lille ja millegi muu loodusega seonduv poos.
4. Laske lastel süveneda ja mõelda selle osa peale loodusest, kelle või mille poosi ta võttis.
5. Arutlege tunnete ja mõtete üle: milline tunne on olla võimas mägi, tuultes liuglev kotkas või habras haavapuu?

KÕRISTID

PILLI MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Sahistid ja kõristid on arvatavasti kõige iidsemad muusikainstrumendid. Kui mängida neid energiliselt, siis annavad need rütmi. Aga kui mängida pehmelt ja voolavalt, siis sahistid pigem rahustavad. Nad meenutavad kord lindude hääli, kord vihma heli, kord mere häält. Kõige varasemas lapsepõlves kohtume kõik selle muusikainstrumendiga.

Tegevuse käik

1. Arutlege lastega, millise pilliga tehti muinasjutus muusikat.
2. Kasutage meisterdamiseks papptorusid, üllatusmunade karpe vms.
3. Täitke tühimik seest riisiterade, herneste, nõopide vms heli tekitavate väikeste asjadega ja teipige toru või karp tugevasti kinni.
4. Kaunistage see loovalt ja leidke muinasjutus üles kohad, kus saate kõristiga muusikat teha.
5. Arutlege, kus saaks sellist pilli veel kasutada? Matemaatikas loendamisel, hommikuringi kutsumisel jne.

UBUNTU

PÄRISELT SÜNDINUD LUGU AAFRIKAST

VÄÄRTUS

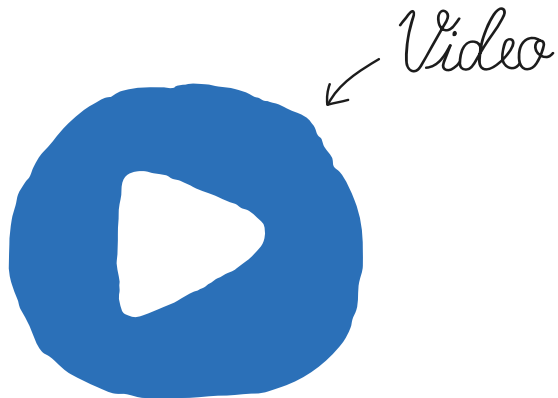
Abivalmidus, koostöö, jagamine, ühtekuuluvus

KESKNE KÜSIMUS

Miks on oluline koos tegutseda?

MAAILMAVAADE

Mõistab ühtekuuluvuse tähtsust ja väärtust.

Selleks et maailm toimiks jätkusuutlikult, on meil vaja üksteisest hoolida ja teha koostööd. Näiteks ei ole võimalik elada oma riigis õnnelikult ja rahulolevalt, ilma et sind kaugemal asuvate riikide mured ei puudutaks. Me oleme seotud nii rõõmude kui ka murede kaudu. *Ubuntu* sõna tähendab zulu ja xhosa keeles „Mina olen sellepärast, et meie oleme“.

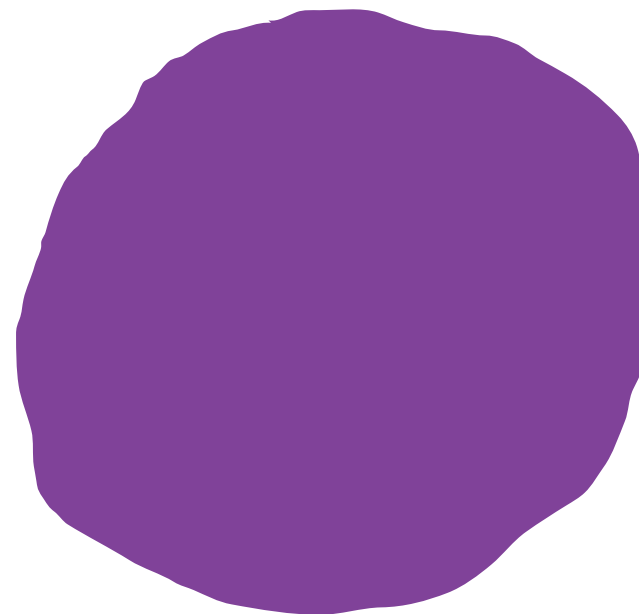
Vaata lisaks: [Amanda ja kultuuriline mitmekesisus](#)

LÕNGAKERA

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Ühtekuuluvustunde tekkimiseks peavad inimesed üksteist tundma õppima. Igaühel meist on soov kuuluda kuhugi, olla märgatud ja tunda, et sinust hoolitakse. Turvalises ringis mõtleb igaüks ka teiste tunnete ja vajaduste, märkab kaaslase positiivseid külgi ja julgeb teda tunnustada.

Tegevuse käik

1. Moodustage lastest ring ja andke ühele lapsel lõngakera.
2. Laps, kelle käes on lõngakera, valib kaaslase, kellele lõngakera viskab ja ütleb tema kohta ühe positiivse omaduse (näiteks: oled sõbralik, sinuga on huvitav koos mängida, oskad hästi laulda jne).
3. Lõngakera enda kätte saanud mängija viskab selle edasi järgmisele, öeldes tema kohta lause, nii edasi, kuni ring on täis ja lõngast on moodustunud võrk.
4. Iga laps hoiab kinni oma lõngaotsast.
5. Lõngast moodustunud võrgu võite koos üles tõsta, püüdes sellega ringiratast käia, nii et võrk püsib ja hiljem vastupidises järjekorras lõnga kera kokku kerida.
6. Arutlege lastega, kui tihti sa ütled teisele midagi head? Miks on oluline teisi märgata? Millal oled tundnud koosolemise rõõmu? Miks on oluline kuhugi kuuluda ja mida see sulle tähendab?

SÕPRUSEPUU

KUNST

Teadmiseks lastele

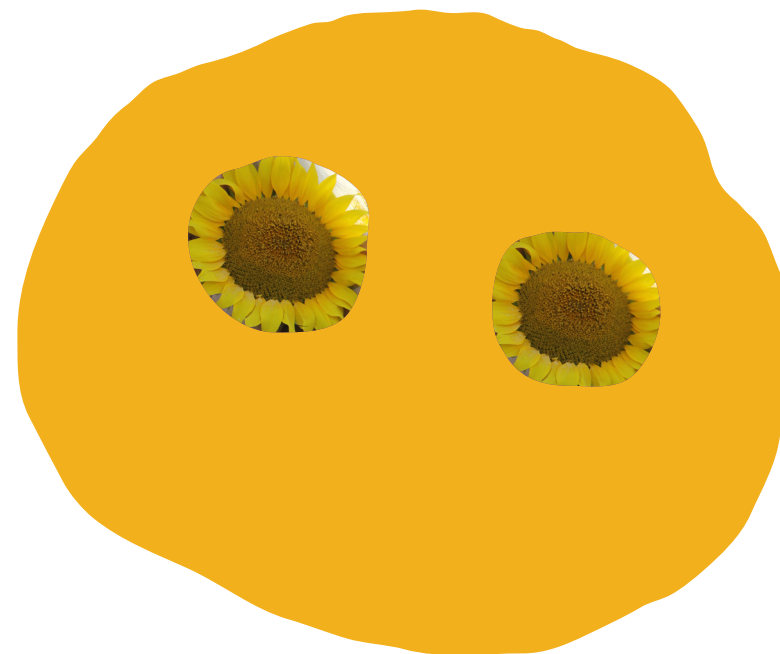
Üheskoos midagi luues ja kogedes sünnib alati midagi kordumatut, erilist ja kaunist. Näiteks koos sõpradega mängides tekivad huvitavad ideed ja põnevad mängud või laulutunnis üheskoos lauldes kõlab laul rikkamalt ja mitmehäälselt.

Tegevuse käik

1. Joonistage suurele paberile puutüvi ja oksad.
2. Joonistage oma kahe käe jälg ja lõigake see välja.
3. Kaunistage käejäljed loovalt ja enda valitud vahenditega.
4. Paigutage käejäljed lehtedena puuokstele.
5. Arutlege, mis teeb selle kunstiteose eriliseks. Kas erinevus rikastab ja ühendab?

MESILANE – IGAÜKS OMA NÄGU

UURIMISTÖÖ

Teadmiseks lastele

Mesitarus elab umbes 50 000–80 000 mesilast. Igal perel on üks ema. Suviti elab tarus ka paarsada isasmesilast, keda kutsutakse leskedeks. Neil on väga palju erinevaid töörolle: koristaja, amm, ehitaja, laotöötaja, korjemesilane, valvur. Ellujäämiseks ja paljunemiseks on vaja kogu mesilasperekonna ühiseid jõupingutusi.

Tegevuse käik

1. Uurige, mis nägu on mesilased? Mille poolest nad üksteisest erinevad, mille poolest sarnanevad?
2. Joonistage erinevaid mesilase nägusid ja arutlege nähtu üle.
3. Miks on mesilastel vaja teha koostööd?
4. Uurige mesilaste elust [virtuaalnäitusel](#) „Mesilased ja maailm“.
5. Kuidas sarnaneb inimeste pereelu mesilaspere eluga?

Vaata lisaks: [Amanda ja kestliku arengu eesmärgid](#) (plakatikomplekt)

PUUVILJARÄPP

MUUSIKA

Teadmiseks lastele

Kas mäletad meie sissejuhatusest – *ubuntu* tähendab „Mina olen sellepärast, et meie oleme”. See tähendab inimlikkust teiste suhtes ning usku kõigi inimeste seotusse ja ühtsusse. Ühtsus ja koosloome võib peituda paljudes tegudes: näiteks koos ühist rütmi luues saab rääkida mõnda lugu või koos tantsides saab luua tantsupeol ilusa etenduse.

Tegevuse käik

1. Andke lastele erinevate puuviljade nimetused: ananassid, banaanid, mangod, kiivid jne.
2. Laske lastel ring (puuviljakorv) moodustada ja üksteisel ümber õlgade kinni võtta. Looge ühine rütm, kasutades rütmipilli, kehapilli jne.
3. Rääpige ühes rütmis, hoides üksteiselt õlgadest ja korrake rütmi: U-BUNTU, U-BUNTU, U- BUNTU.
4. Seiske mängujuhina ringi keskel ja kutsuge kordamööda rütmi saatel erinevaid „puuvilju” rääpides korvini liikuma. Näiteks MANGO-MAN-GO-MANGO-MANGO; KIIVI-KIIVI-KIIVI-KIIVI; A-NA-NASSID-BA-NAA-NID, A-NA-NASSID-BA-NAA-NID jne.
5. Kõik „puuviljad” rääpivad lõpuks koos puuviljakorvis.
6. Arutlege, mida tähendab *ubuntu*: „Mina olen sellepärast, et meie oleme”.

SUGUPUU

UURIMISTÖÖ

Teadmiseks lastele

Kuulumine kuhugi on igaühe jaoks tähtis. Kas siis tunde, olemasolu või suhtena perekonda. Kellest ja kuidas meie perekond koosneb, pole alati meist sõltuv. Osa loomaliike hülgab oma järglased kiiresti peale nende sünni, osa elab karjana või parvena koos terve elu. Osal inimestel on ema ja isa, mõnel üks nendest. Mõnda kasvatab ja armastab hoopis vanaisa või asenduspere. Vahel pole kedagi toetamas. Perekonnaliikmete rohkusest olulisemana on tunded, mis meid selles suhtes seovad. Armastus, lähedus, ühtekuuluvus ja toetus on igas olendis vajadusena tugevalt olemas.

Tegevuse käik

1. Arutlege perekonna tähtsusest ja armastusest, mis inimesi seal ühendab.
2. Tooge välja põhjusi, miks on perekond oluline.
3. Andke peredele kodune ülesanne meisterdada oma pere sugupuu.
4. Laske lapsel tutvustada oma perekonnaliikmeid.
5. Arutlege, miks on perekonna olemasolu ja nendes olevad suhted olulised ka olenditel looduses?

AAFRIKA KALIMBA

PILLI MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Kalimba on üks Aafrika sõrmklaveritest ja põhiinstrumentidest. See pill annab alati kogemuse, et ka inimene, kes ei ole kunagi muusikariista mänginud, oskab ikka muusikat teha. See on väga rahustav pill.

Lõuna-Aafrika vabariigi muusik Hugh Tracey, kes pilli taasavastas, ütleb, et kui igal inimesel oleks *kalimba*, oleks maailm palju rahulikum paik.

Tegevuse käik

Vajalikud vahendid: väike puiduplokk, kaks puiduliistu, jäätisepulgad, kuumliim.

1. Joonistage puidualusele muster.
2. Kinnitage üks puidust liist liimiga aluse külge, seejärel jäätisepulgad klambrilööja või liimiga alumise puiduliistu külge.
3. Asetage peale teine liist, kinnitades selle liimi või kruviga.
4. Hoidke *kalimba*'t mõlema käega, asetades pilli peopesadesse, nii et piid või jäätisepulgad on teie poole suunatud. Pöidlad asetage kalimba ülaosale ja ülejäänud sõrmed kalimba taha. Mängige *kalimba*'t vaheldumisi mõlema pöidlaga.
5. Leidke muinasjutus üles need hetked, kus saad meisterdatud pillil kaasa mängida.

VAAL, KES KOGUS AARDEID

POLINA TŠERKASSOVA AUTORILUGU

VÄÄRTUS

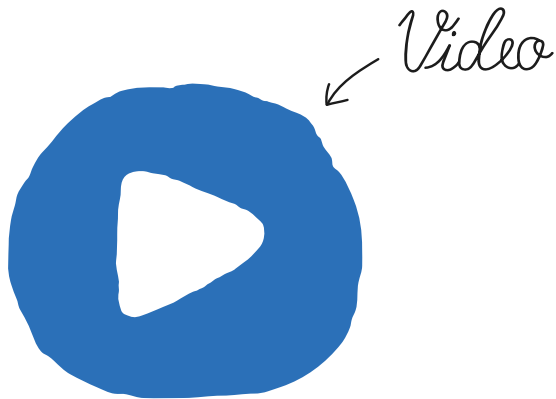
Lahkus, õnn,
taiplikkus, säästlikkus

KESKNE KÜSIMUS

Kuidas olla õnnelik
vähemate asjadega?

MAAILMAVAADE

Oskab teha loodust
säästvaid valikuid.

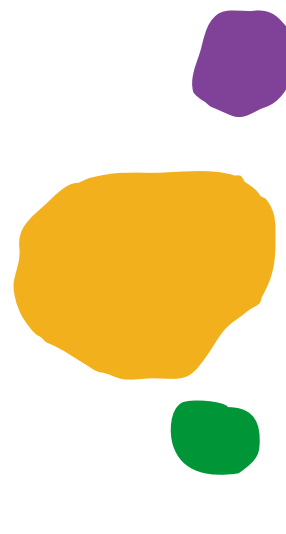

Prügi- ja jäätme probleem maailmas on väga terav – tohutul hulgal prügi satub loodusesse ja ookeani. Tänapäeval suureneb olme- ja tööstusjäätmete hulk pidevalt. Üha enam on kasutusel materjalid, mis lagunevad looduses aastasadu. Kõige olulisem on tekitada vähem prügi ja vähem tarbida. Seetõttu räägitakse maailmas üha rohkem vastutus- ja tundliku tarbimise tähtsusest.

Vaata lisaks: [Amanda ja tarbimine](#)

KALLISKIVIDE VAHETUS

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Leidmise, avastamise ja jagamise rõõm on suur, kui saad seda teha koos sõpradega. Kui sa hoolega vaatad, siis on looduses peidus tõelisi aardeid: maapinnalt võid leida imeilusaid ja omanäolisi kivikesi. Mõnes kivis võib peidus olla näiteks sõnum kaugetest aegadest või mõne kivi kuju meenutab sulle mõnda lindu või looma. Kõik on erilised!

Tegevuse käik

1. Iga laps leiab mõne huvitava ja ilusa kivi.
2. Mõelge sellele juurde mõni lugu või omadus, mille poolest on kivi eriline.
3. Tehke sõpradega vahetust. Näiteks: Annan sulle kalliskivi, mille sees on peidus võluvägi: kõik kes seda puudutavad, hakkavad südamest naerma!
4. Looge kividest kunstiteoseid, mandalaid, kividest majakaid jne.
5. Arutlege, milline kingitus teeb rõõmu?

KAISULOOM

MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Igas kodus leidub asju, mida keegi enam ei vaja ja mis plaanitakse ära visata. Alati on hea tunne, kui saad mõnele esemele anda hoopis uue elu. Enda meisterdatud kaisukas on tihti lapse jaoks väärtuslik, kellest võib saada tema parim sõber ja hingekaaslane.

Tegevuse käik

1. Koguge lastega kokku kõik üksikud või katkised sokid ja kindad ning meisterdage neist vahvaid sokiloomi!
2. Mõelge välja, millist kaisulooma või nukku soovite teha ja valige selle jaoks sobiv sokk või kinnas.
3. Kasutage juusteks lõngaribasid, riideribasid või villa.
4. Lõigake silmad ja nina ülejäänud riideribadest või kasutage vanu nõöpe. Võite silmad ja suu sokinukule ka joonistada.
5. Kõrvadeks kasutage riideribasid – kleepige või õmmelge need sokilooma pea külge.
6. Täitke sokiloom üleliigsete riideribadega ja õmmelge otsast kinni.
7. Pange kaisuloomale nimi ja tutvustage teda teistele.

TASUTA ASJAD

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Kõige kallimad asjad on maailmas tasuta: armastus, naeratus, tähelepanu, kuulamine, koosveedetud aeg jne. Kõik need asjad ei maksa midagi, aga annavad väga palju. Kui sul on raske, siis hea sõna ja sõbraga jagatud mure on hindamatu väärtusega. Samuti on oluline jagada rõõmu.

Millal sa viimati andsid täiesti tasuta ühe kallistuse või pai?

Tegevuse käik

1. Mängige poodi ja täitke lett tasuta asjadega: kallistuste, heade sõnade, paide, viisakuste, julgustuste, naeratuste ja lihtsalt armastusega.
2. Olge loovad ja visualiseerige tasuta asjad: kirjutage sõnad siltidele ja kaunistage jne.
3. Arutlege, mida te ise pakute ja mida soovite vastu saada? Milleks on need olulised?
4. Uurige, miks on tervisele kasulik kallistamine?

AAFRIKA HARF KAMALE NGONI MUUSIKA

Teadmiseks lastele

Aafrika harf *kamale ngon*i on pill, mida mängivad Lääne-Aafrikas kohalikud jutuvestjad-muusikud ehk griotid. See omanäoline instrument on tehtud suurest kuivatatud Aafrika kõrvitsast – kalabašist. Aafrika kõrvits kuivab väga tugevaks ja vastupidavaks.

Harfi tegemine on meistrite jaoks lihtne, nemad valmistavad oma pille tihti lausa põlve otsas. Kõrvitsa peale kinnitatakse kitsenahk, nagu trummil, ning selle peale pingutatakse sild keeltega. Kõrvitsat kaunistab pikk kael keelte, virblitega, mis on tehtud kõige tugevamast bambusest või puidust, mis ei paindu ka pingutatud keelte all. Pillil on kaksteist keelt ja seda häälestatakse pentatooniliselt. Aafrika harfil on lummas kõla, mille saatel on eriti vahva lugusid rääkida.

Tegevuse käik

1. Vaadake koos videoid, kus tutvustatakse traditsiooniliselt ehitatud Aafrika harfi – *kamale ngon*i't.
2. Uurige, kuidas meistrid *kamale ngon*i't ehitavad ja mida nad selleks vajavad.
3. Kuulake Aafrika harfide lummas kõla ja mängige ka ise rütmi kehapillil kaasa. Vaata videoid: ngoni.org veebilehelt ja [Mondo sõpruskoolide blogist](#).

Vaata lisaks: [Tarkuse Turg](#) Rannamõisa lasteaias

TALUPOEG JA HUNT

KASAKATE MUINASJUTT

VÄÄRTUS

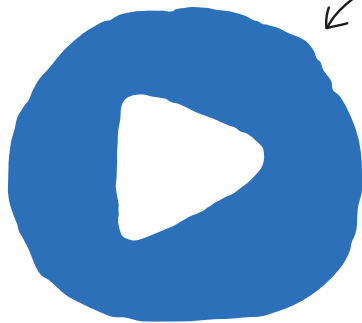
Töökus, pingutus,
rõõsameelsus

KESKNE KÜSIMUS

Kuidas jõuab leib meie
lauale? Miks on toit
vääruslik?

MAAILMAVAADE

Väärtustab toitu ja selle
kasvatamiseks tehtud tööd.

Video

Toit on inimestele hädavajalik – me peame saama piisavalt energiat ja toitaineid, et ellu jääda ja terved olla. Puutume toiduga kokku iga päev, kuid ei mõtle sageli sellele, millest meie toit täpselt koosneb, kuidas see meie taldrikule jõuab ja kust pärineb. Suur osa toidust, mida sööme, on pärit maailma eri paigust ning seega oleme toidu kaudu seotud inimestega üle kogu maa.

Vaata lisaks: [Amanda ja toit](#)

VANASÕNAD TÖÖST – PLAKATITE JOONISTAMINE

ARUTELU/KUNST

Teadmiseks lastele

Vanasõnad on lühikesed ja õpetliku sisuga rahvatarkused, mille kaudu antakse edasi paljude inimpõlvade elukogemusi ja -tõde. Vanasõnadel on olenemata rahvusest pärimuskultuuris tähtis koht ka tänapäeval, need aitavad meil paremini mõista ümbritsevat maailma. Vanasõnu saab ilmestada ka kunsti-tegevuste kaudu.

Tegevuse käik

1. Kirjutage vanasõnad paberile.
2. Moodustage lastega grupid ja andke igale grupile üks vanasõna.
3. Iga grupp joonistab oma vanasõnast plakati ja näitab seda teistele.
4. Laske teistel ära arvata, millise vanasõnaga on tegemist.
5. Laske igal grupil tutvustada oma vanasõna ja selgitada selle tähendust.
6. Võite lasta gruppidel ka vanasõna plakatil lavastada.
7. Arutlege, milline tõde on peidus iga vanasõna tähenduse taga?
8. Milliseid sarnasusi leiate eri riikide vanasõnade vahel?

TÖÖTA NAGU SIPELGAS JA
SA SÖÖD SUHKRUT.
Jeemen

TEE TÖÖD TÖÖ AJAL,
AJA JUTTU JUTU AJAL.
Eesti

MEES ILMA TÖÖTA
ON NAGU PILV ILMA VIHMA.
Araabia

KEL TÖÖD, SEL LEIBA.
Eesti

RASKE TÖÖGA ON VÕIMALIK
KA KIVIST TULD VÄLJA LÜÜA.
Holland

KELLE JALG TATSUB,
SELLE SUU MATSUB.
Eesti

KES TÖÖTAB NAGU ORI,
SÖÖB NAGU KUNINGAS.
India

TEE TÖÖD TÖÖ AJAL
AJA JUTTU JUTU AJAL!

LEIVATEGU

KOKKAMINE

Teadmiseks lastele

Leiba süüakse kõikjal maailmas, sõltumata religioonist, kultuurist või rassist. Eestimaal on leiba alati austatud ja vanasti söödi leiba, mida ise kodus küpsetati, igal toidukorral. Leib seisis laual alati aukohal, peremehe ees või paremal käel. Öeldi, et maha kukkunud leivatükile peab suud andma.

Maailmas on väga palju leibu, mis erinevad üksteisest nime, kuju, koostise ja küpsetamisviisi poolest. Näiteks Armeenia lavašš, India leib *chapati*, Süüria leib *manoushi*, Prantsuse *baguette*, Lähis-Ida lameleib pita, Portugali *broa* ja Itaalia *focaccia*.

Kuigi leiva valmistamine on pikk protsess, küpsetavad paljud pered ka praegusel ajal ise kodus leiba. Kas oled tundnud otse ahjust tulnud värsket leiva lõhna?

Tegevuse käik

1. Küpsetage leiba.
2. Arutlege lastega:
  - ✓ Mis oli leivateo juures kõige raskem?
  - ✓ Mille poolest erineb enda küpsetatud leib poeleivast?
  - ✓ Miks öeldi vanasti perele „Jätku leiba!“?
  - ✓ Mida sina soovid oma perele enne söömist?
3. Enne leiva maitsmist lugege söögipalvet:

MAA ON MEILE SEDA ANDNUD,
PÄIKE SEDA KÜPSETANUD,
ARMAS PÄIKE,
KALLIS MAA,
TEID MA TÄNAN LÖPMATA.
4. Uurige, millised teiste maade leivad välja näevad ja võimaluse korral maitske eri maade leibasid.

5. Tutvustage lastele, kuidas öeldakse eri keeltes „Jätku leiba“ või „Head isu!“:

BON APPÉTIT! (prantsuse)

BONAPETI! (jaapani)

KALI OREXI! (kreeka)

SALAMAT MAKAN! (indoneesia)

BUEN PROVECHO! (hispaania)

AFIYET OLSUN! (türgi)

LABU APETITI! (läti)

Retsept

1. päev

1. Paar tundi enne leivateo alustamist võtke juuretis külmkapist välja.
2. Keetke 1 liiter vett ja pange kaussi jahtuma, kuni vesi on käesoe (umbes 34 kraadi).
3. Lisage keedetud veele juuretis ja segage, kuni juuretis on lahustunud.
4. Lisage segule rukkijahu niipalju, et segu on umbes kamapaksune.
5. Katke segu rätikuga ning pange tainas sooja, tuulevaiksesse kohta 10–16 tunniks käärima.

2. päev

1. Määrige leivavormid võiga.
2. Lisage segule suhkrut (1,5–2 dl) ja soola (4 tl).
3. Lisage jahu – rukkijahu ja paar peotäit nisujahu. Segage segu puulusikaga ja kui tainas muutub tihkemaks, hakake kätega sõtkuma.
4. Lisage taignale köömneid, rosinaid, pähkleid, jõhvikaid, kuivatatud puuvilju või seemneid.
5. Tõstke taigen (märgade kätega) vormi ja täitke umbes $\frac{3}{4}$ vormist.
6. Siluge leib pealt siledaks ja raputage peale köömneid või seemneid.
7. Jätke vormid sooja kohta rätiku alla 2–4 tunniks kerkima.
8. Kerkinud leib küpsetage eelkuumutatud ahjus pöördõhuga alates 240 kraadist.
9. Vähendage kuumust iga 10 minuti tagant 20 kraadi ja küpsetage leib lõpuni 180 kraadiga.
10. Ahjust võetud leib kallake vormist välja ja pintseldate pealt võiga.
11. Katke pealt rätikuga ja laske leival veidi aega taheneda.

TALURAHVA MÄNG

MUUSIKA

Teadmiseks lastele

Läbi sajandite on laulumängude mängimine olnud üheks eestlaste põhiliseks meelelahutusviisiks. Mängimine aitas muuta lõbusamaks ühiseid tööõhtuid ja tähtpäevi, samas oli ka oluliseks suhtlemisvahendiks.

Laulumängude kaudu väljendasid inimesed oma suhtumist ümbritsevasse ellu. Mängiti eelkõige talvisel perioodil, kui sügistööd olid lõppenud ja inimesed jäid tubaste tegevuste juurde.

Tegevuse käik

1. Moodustage lastega ring. Kõndige kätest kinni hoides ja laulge.
2. Salmi teisel poolel jääge seisma ja matkige vastavat tegevust.

youtube.com/watch?v=3siiNNIEDGQ

TEAD SA KUIDAS TALURAHVAS PÖLLUL RUKIST KÜLVAB?
VAATA, KUIDAS TALURAHVAS PÖLLUL RUKIST KÜLVAB.

TEAD SA KUIDAS TALURAHVAS PÖLLUL RUKIST LÕIKAB?
VAATA, NÕNDA TALURAHVAS PÖLLUL RUKIST LÕIKAB.

TEAD SA KUIDAS TALURAHVAS RUKIST KOJU VEAB?
VAATA, NÕNDA TALURAHVAS RUKIST KOJU VEAB.

TEAD SA KUIDAS TALURAHVAS RUKIST VESKIL JAHVAB?
VAATA, NÕNDA TALURAHVAS RUKIST VESKIL JAHVAB.

TEAD SA KUIDAS TALURAHVAS VÄSIMUSEST PUHKAB?
VAATA, NÕNDA TALURAHVAS VÄSIMUSEST PUHKAB.

TEAD SA KUIDAS KÜLANOORED PEOTANTSU LÖÖVAD ?
VAATA, NÕNDA KÜLANOORED PEOTANTSU LÖÖVAD.

FUJARA – SLOVAKI KARJAPOISTE FLÖÖT

PILLI MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Slovaki flöötide kuninganna – *fujara* – on väidetavalt maailma kõige pikem flööt. See on ülemheliflööt, mille ehitus on meie pikkvilest erinev. Traditsiooniliselt mängivad seda pilli Slovakkias ainult mehed. See on läbi aegade olnud slovaki karjapoiste pill.

Fujara'l on väga omapärane hääl – kord helge ja laulev, kord kõhisev ja sahisev nagu tuul mägede kohal. Selleks, et pillile iseloomulik heli tekiks, on päris *fujara*'l olemas ka plokk või terav ots (nagu ristflöödil). Mida lühem on pilli toru, seda tugevam on ka heli. Meie meisterdatav *fujara* on lihtsustatud variant, mille puhul on heli nõrgem.

Tegevuse käik

1. Leidke 1,6–2 meetri pikkune papist toru.
2. Puurige toru alumisse osasse väikeste vahedega 3 sõrmeauku ja flöödi ülemisse otsa tehke väike avaus, kuhu saate paigaldada huuliku (väiksema papist torukese), mille kaudu saab mängija pillile õhku sisse puhuda.
3. Lõika küpsetuspaberist välja paras tükk ja kinnita see teibi abil papp-toru otsadesse.
4. Kaunista *fujara*, joonistades peale erinevaid mustreid.
5. Mängides hoia *fujara*'t enda ees püstises asendis. Pilli sisse ümisesdes või häälekalt puhudes tekitab õhk paberiga kokku puutudes vibratsiooni ja tekib sahisev heli.
6. Arutlege lastega: milline on Eesti karjapoisi flööt? Millised näevad välja karjaseflöödid ja -pasunad mujal maailmas?
7. Leidke muinasjutus need hetked, kus saate pillil kaasa mängida.

KUIDAS TEKKIS JÄRV

INDIA MUINASJUTT

VÄÄRTUS

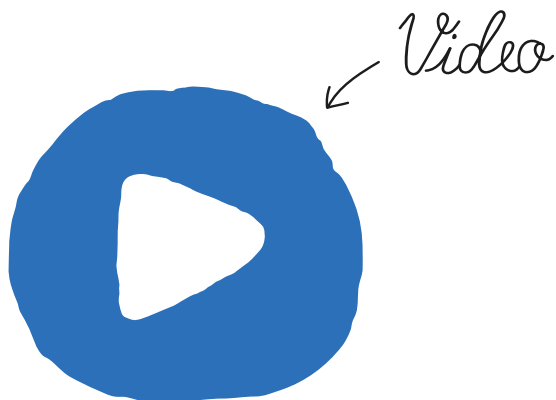
Õiglus, ausus,
koostöö

KESKNE KÜSIMUS

Miks on oluline, et olen
õiglane ja heatahtlik?

MAAILMAVAADE

Teab, et inimene on looduse
osa ning peab austama teiste
olendite õigust elule.

Elame maailmas, kus sõltume kõik üksteisest. Seetõttu on oluline jääda oma käitumises õiglaseks ja ausaks, pidada lugu endast ja teistest. Siiski valitseb paljudes maailma paikades ebavõrdsus, ebaõiglus ja karistamatus, kasutatakse ära rikkust ja võimu. Kokkulepped ei kehti ja seadusi ei järgita. Võitlus ebaõigluse vastu maailmas on tihedalt seotud inimõigustega.

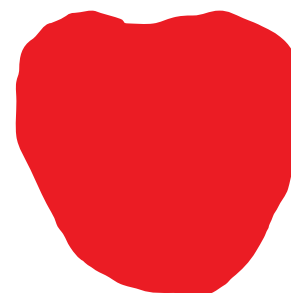
Vaata lisaks: [Amanda ja inimõigused](#)

NAABRI ÕUNAPUU

SITUATSIOONIMÄNG

Teadmiseks lastele

Elus võib tekkida hetki, kus ei olda üksmeelsed ja tekib tüli. Tuntakse, et teise käitumine on ebaõiglane ja koostöö ei ole kerge tulema. Õiguste lahendamise teekond on täis kokkuleppeid ja arutelusid. Oluline on jääda ausaks ja näha enda osa selles teekonnas.

Tegevuse käik

1. Arutlege lastega järgmist situatsiooni:
Elasid kord kaks meest, kelle talusid lahutas kõrge aed. Põhja talus elava mehe aias kasvas suur õunapuu, mille oksad oli aastatega Lõuna talus elava naabri aeda kaldu kasvanud. Naabritel oli kaks korda aastast suur tüli. Siis, kui maitsvad viljad kukkusid üle aia Lõuna tallu. Ja teinekord, kui sügisel lehed langesid.
  - ☞ Kui õunad Lõuna tallu potsatasid, väitis Põhja talus elav mees, et need on tema õunad ja andku mees talle kuuluv saak tagasi. Puu ju kasvab tema maal. Lõuna talus elav mees, aga väitis, et õunad ju tema maal. Ja mis tema maal, see tema oma.
  - ☞ Kui aga õunapuu lehed sügisel maha ajas, siis pahandas Lõuna talu peremees, et tulgu naaber ja rehitsegu oma puulehed tema maalt ära. Põhja talu peremees aga itsitas ja vastas, et mis naabri maal, see naabri oma.
2. Tehke tahvlile või paberile joonis ja arutlege, kellel on õigus ja miks.
3. Arutlege, kuidas lahendada arusaamatusi ja tülisid.

LIBLIKA TIIVALÖÖK

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Igal sõnal ja tegevusel on mõju. Kui sa ütled kellelegi head, siis kandub hea tunne edasi. Kui keegi teeb meele kurvaks, siis võid sa ootamatult ka ise kedagi pahandada.

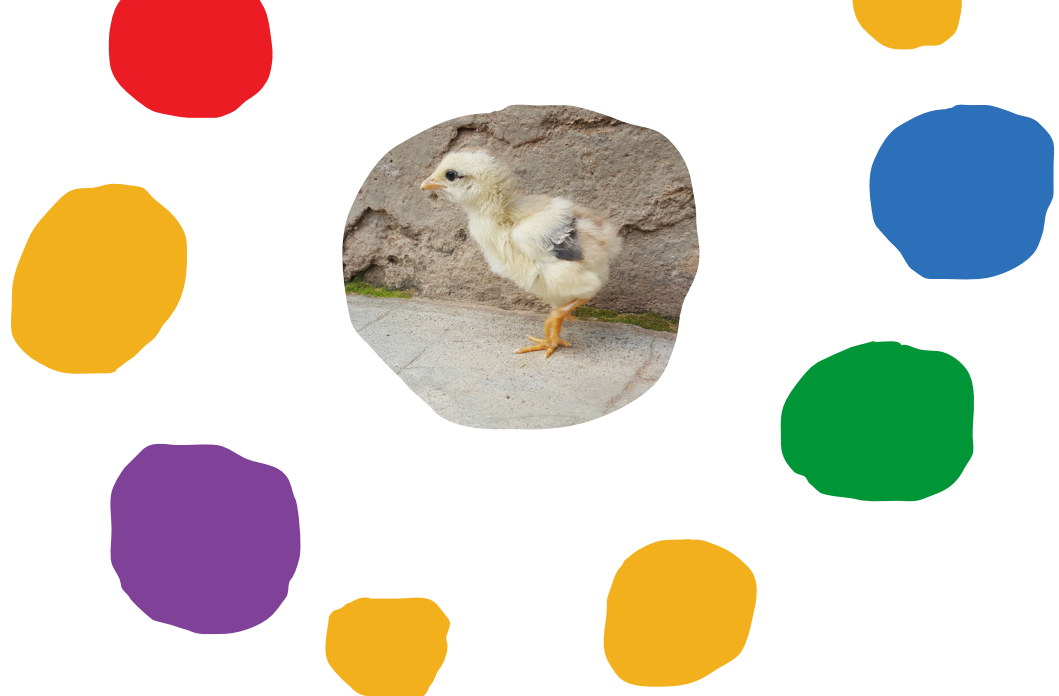

Tegevuse käik

1. Seiske ringis. Esimene inimene läheb ringi keskele ja ütleb ja näitab, kes ta on (nt vihm).
2. Teine inimene läheb ringist esimese kõrvale ja ütleb vihmaga seotud asja (nt vikerkaar).
3. Kolmas inimene läheb ja ütleb midagi vikerkaarega seotut (nt päike).
4. Nimetusega koos tuleb võtta selle kirjeldamiseks kuju. Nii on mäng lõbusam.
5. Korruga võib ringis olla kolm inimest, aga uus nimetus on alati viimasega seotud. Alati lahkub neljanda inimesega kõige kauem ringis olnud inimene.
6. Arutlege, millised asjad on maailmas seotud ja kuidas see mängus välja tuli.
7. Sama harjutust võib teha tahvlile joonistades. Lihtsalt kordamööda joonistades ilmub koostöös põnev pilt.
8. Huvitavaks võib teha mängu sellega, et antakse ette teema (loodusnähtused, tehnika, muinasjutud jne).
9. Arutlege tekkinud seoste üle.

LOOMINE

MUUSIKA

Teadmiseks lastele

Eesti rahvas on olnud usin oma pärandit looma ja seda lahkelt jagama: regilaulu lõõritama ja rahvatantsu tantsima. Rahvuslik pärand on justkui kingitus esivanematelt, andes õiguse loodut kasutada, kaitsta ja edasi arendada. Näiteks laulupidu on kujunenud rahva ühtekuuluvuse väljendajaks ning Eesti rahvusliku pärandi talletajaks.

Tegevuse käik

1. Moodustage lastega ring, kõndige ringis ja laulge. Olge ise eeslaulja ja laske lastel lauluridu järele korrata.
2. Valige laste seast vastavalt laulu sõnadele osatäitjad (õunapuu, lind, põõsad, tuul, linnupojad jne), kes liiguvad ringi sees loovalt ja lavastavad maailma loomise loo.
3. Arutlege, mida saite regilaulust teada? Milliseid maailma loomise lugusid oled veel kuulnud?
4. Vaadake ja kuulake rahvaluulet:
  - ✓ Joonisfilm „[Loomine](#)” (© 2012 Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu / CIOFF® Estonia)
  - ✓ „[Loomine](#)” (Eesti rahvamuusika antoloogia)

KELLE ÕUES ÕUNAPUU?
MEIE ÕUES ÕUNAPUU.

MITU OKSA ÕUNAPUUL?
KOLM OLID OKSA ÕUNAPUUL.

MITU ÕITA OKSALE?
KOLM OLID ÕITA OKSALE.

MITU ÕUNA ÕIELE?
ÜKS OLID ÕUNA ÕIELE.

SAI NEED ÕUNAD VALMIS SAANUD,
TULI TUUL JA TÕSTIS TORMI.

RAPUTAS ÕUNAD MERESSE,
MEREST TÕUSIS ÜLES KIRJU LINDU.

LENDAS MEIE ÕUEST LÄBI,
MEIE ALLA KOPPELI.

MEIE KOPLIS KOLME PÕÕSAST,
ÜKS OLID PÕÕSAS, HÖBEPÕÕSAS.

TEINE PÕÕSAS VASKEPÕÕSAS,
KOLMAS KULLAKEERULINE.

LIND HAKKAS PESA PESITAMA,
PUURAAGU KORJAMA.

SAI SEE PESA VALMIS SAANUD,
HAKKAS MUNE MUNEMA.

SAI NEED MUNAD MUNETUD,
HAKKAS POEGI HAUDUMA.

SAI NEED POJAD HAUDUNUD,
HAKKAS NEIDA KASVATAMA,
KASVATAMA, KANGUTAMA.

SAI NEED POJAD KASVATATUD,
HAKKAS NEIDA PILLAMA.

ÜHE PANI PÄEVAKS PEALE ILMA,
TEISE PANI KUUKS TAEVADES,
KOLMANDA KIVIKS PÖLLU PEALE.

SAVITRUMM CAJUDOO

PILLI MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Selles muinasjutus on kolm muusikainstrumenti. Siin kõlab suur savitrumm *cajudoo*, mis meenutab vaasi ja mis ongi vaasi põhjal tehtud. Lisaks on siin iraani *setar*, mis on kitarri eelkäija – see on nelja keelega pill, mis on väga levinud Türgist Indiani. Kolmandaks kõlab siin madal india flööti *bansuri*.

Tegevuse käik

1. Leidke tühi savipott ja lõigake tugevamast paberist või õhukesest nahast savipoti peale paraja suurusega ring trumminahaks.
2. Kinnitage paber või nahk poti peale liimi, teibi või nõõri abil.
3. Asetage savipotist trumm põlvede vahele ja mängige trummirütme vaheldumisi mõlema käega.
4. Leidke muinasjutus need hetked, mil saate trummirütme kaasa mängida.

LUGU SELLEST, KUIDAS JÕGI ÄRA LÄKS

POLINA TŠERKASSOVA AUTORILUGU

VÄÄRTUS

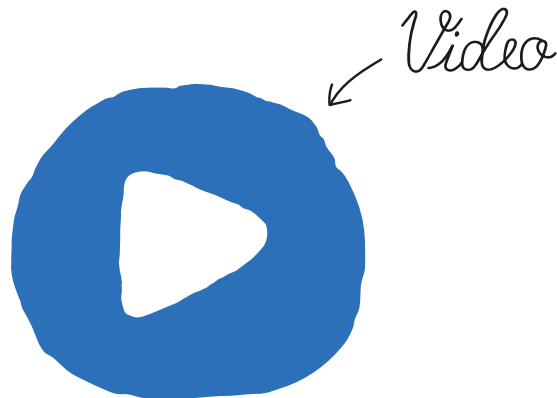
Vastutus, looduskaitse,
tänuikkus

KESKNE KÜSIMUS

Mille üle olen loodusele
tänuik ja kuidas ma seda
välja näitan?

MAAILMAVAADE

Mõistab, et loodusvarad on
väärtuslikud ja nendega
tuleb vastutustundlikult
ümber käia.

Vesi on üks tähtsamaid loodusvarasid Maal. Maailmas on veeressursid jaotunud ebaühtlaselt. Kui osas riikides maailmas läheb suur osa vett raisku, tuntakse teistes veepuudust. Suureks probleemiks maailmas on ka veereostus.

Vaata lisaks: [Amanda ja vesi](#)

EESTI JÕED

UURIMISTÖÖ

Teadmiseks lastele / sissejuhatus

Jõed voolavad oma süngis ja looklevad alati ülevalt alla. Eestis on üle 7000 voolava veega veekogu. Jõed ja ojad on tekitanud loodus. Jõgede teekond lõpeb alati suuremas veekogus, kas mõnes suures järves või meres. Näiteks Emajõgi suubub Võrtsjärvest Peipsi järve. Eesti kõige pikem jõgi on Võhandu jõgi. Selle pikkus on 162 km. Eesti kõige veerohkem jõgi on Emajõgi.

Tegevuse käik

1. Uurige [Eesti jõgede kaarti](#) ning jõgede kohta materjale internetist ja raamatutest.
2. Leia kaardilt Võhandu ja Emajõgi.
3. Arutlege, milliseid jõgesid te veel teate ja millised jõed on teie kodukohas?
4. Uuri maailmakaardilt jõgesid. Kus asuvad Niilus, Amazonas ja Mississipi?
5. Võrdle neid Eestis asuvate jõgedega. Uurige, kes elavad nendes jõgedes ja milline loodus neid ümbritseb.
6. Uurige, kellele ja miks on maailmas jõed olulised?

VEEKOGUD

LIIKUMISMÄNG

Teadmiseks lastele

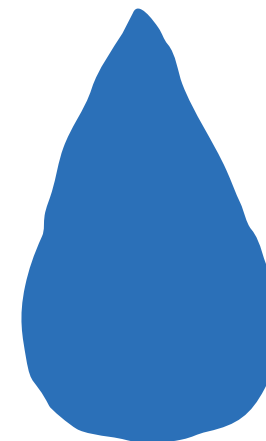
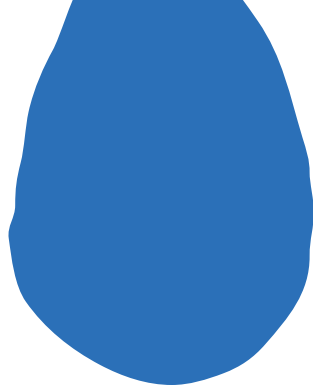
Maad nimetatakse siniseks planeediks, sest suuremat osa Maa pinnast katab vesi. Enamik veest asub maailmameres – ookeanides ja meredes, ainult väike osa järvedes, jõgedes ning põhjavees. Vesi on Maal pidevas ringluses – veekogude pinnalt auranud vesi langeb sinna sademetena tagasi, osa sademetest tungib läbi pinnase põhjavette. Maa seest väljub vesi allikana, toites nii veekogusid. Veekogud erinevad üksteisest vee liikumise kiiruse poolest – osas veekogudes voolab vesi kiiresti (jõgi, meri), liikudes ka hoovustena (ookean), osas veekogudes vesi ei voola ja veevahetus on aeglane – neid nimetatakse seisva veega veekogudeks (järv, tiik, allikas). Kõik veekogud Maal on enamasti omavahel ühendatud.

Tegevuse käik

1. Jagage lapsed gruppidesse ja andke igale grupile eri värvi nöörid.
2. Leppige kokku, millist märguannet kasutate. Laske lastel läbisegi joosta või hüpata, kuni kõlab märguanne.
3. Märkuande peale peavad lapsed seisma jääma ja moodustama nööridest vastava veekogu kujundi.
4. Kui mängujuht hüüab ALLIKAD, peavad lapsed kükitama, moodustades nööri ringi enda ümber.
5. Märkuande peale võivad lapsed jälle liikuma hakata, kasutades kokkulepitud liikumisviisi.
6. Kui mängujuht hüüab OJAKESED, peavad ühesugust värvi nööridega lapsed koonduma ja nöörid maha panema, nii et tekiks pikk oja.
7. Kui mängujuht hüüab JÄRVED, peavad ühesugust värvi nööridega lapsed kogunema ja nöörid maha panema, nii et neist tekiks suur järvekujuline ring.
8. Võtke mängu ka JÕGI (lapsed teevad nööridest ühe pika jõe), MERI ja OOKEAN (ühine suur ring eri värvi nööridest). Võtke mängu ka PÕHJA-JÄÄMERI. Millised on erinevad maailma veekogud?
9. Kui nööridest veekogu valmis, võivad lapsed ise selle sees olla ja kasutada oma fantaasiat, matkides, kuidas vesi, vee-elanikud või jääpangad veekogus liiguvad.
10. Arutlege lastega, millised veekogud on Maal ja kuidas vesi veekogudes liigub? Uurige, kui suure osa Maa pinnast hõlmab maailmameri ja kuidas on veekogud maailmas omavahel ühendatud?

VIHMALOITS

MUUSIKA

Teadmiseks lastele

Vihm annab loodusele elujõudu ja kustutab janu. Kui vihma ei ole, kannatab maa põua käes. Eestlased on alati vihma austanud kui ühte olulist eluallikat. Räägitakse, et vihmaloits paneb vilja kasvama ja päästab metsa tuleohust. Inimesel on oluline tunda looduse vastu austust ja teda hoida. Me oleme osa üksteisest ja ilma austuseta looduse vastu meid ei eksisteeriks.

Tegevuse käik

1. Arutlege, miks on oluline looduse ja inimese koostöö?
2. Millistes tegevustes see vajadus väljendub?
3. Lugege loitsu ja võimaluse korral kasutage rütmi loomiseks (keha)trumme.
4. Arutlege loitsu sõnade üle ja leidke seoseid tegelikkusega.
5. Väljendage ennast loovalt: tantsige, joo-nistage, laulge või lihtsalt lugege luuletusi.
6. Arutlege ka selle üle, mida lisaks heale võib vihm veel tekitada (üleujutused jne). Miks need juhtuvad?

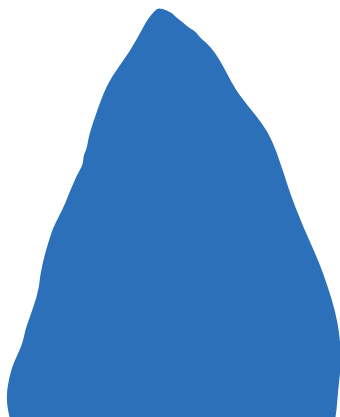
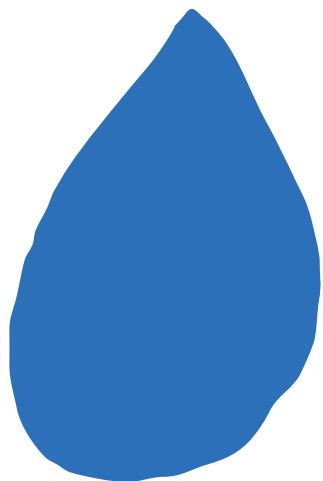
Vihmaloits

(rütmi võib luua taustaks terve loitsu ajal, tagudes kas kätega põlvedele või pulkadega trummile) tüm, tüm, tüm, tüm

TULE ALLA, TULE ALLA
OTSE VILJA SISSE.
TULE ALLA, TULE ALLA
ÕITE SÜDAMESSE.

ANNA JUUA, ANNA JUUA
LINNU NOKAKESSE.
ANNA JUUA, ANNA JUUA
KUIVA SAMBLA SISSE.

SAJA VIHMA, SAJA VIHMA
PILV ON VEELE KANNUKS.
SAJA VIHMA, SAJA VIHMA
JÕUDU ANNAD ELUKS.

JÕGI LÄHEB OMA TEED

KUNST

Teadmiseks lastele

Loomad, kes elavad jõgede lähedal, sõltuvad puhtast jõeveest. Samamoodi ka jõgedes elutsevad kalad ja veetaimed. Jõgi on nii elukeskkond, janukustutaja kui ka jahutaja. Selleks on oluline, et jõkke ei satuks prügi ja see püsiks puhtana. Jõereostus tekib siis, kui ained, mis saastavad vett lastakse voolata jõgedesse. Viimase taga on tihti inimtegevus.

Tegevuse käik

1. Pane paberile suur sinise vesivärvi tilk.
2. Suunake see ülevalt alla voolama nagu looklev jõgi, liigutades paberit.
3. Arutlege, milline on iga lapse jõgi maalil. On see rahulik, kiirevooluline või kärestikuline mägijõgi?
4. Kust jõgi alguse sai ja kuhu see suubub? Kas jõel pildil on hea olla, nii et tal pole põhjust oma süngist minema voolata? Kellele on jõgi oluline?
5. Mis juhtub, kui jõkke satub prügi? Mis siis tekib ja kes selle põhjustas? Reostus?
6. Lisage jõe (tumedamaid) värve ja laske värvidel üksteisesse sulanduda.
7. Arutlege, mis juhtus?
8. Looge seoseid maalil kujutatava ja jõgede reostuse vahel.
9. Leidke lahendusi, kuidas saate teie probleemi lahendada.

TUBULUM

PILLI MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Tubulum on lühikese ajalooga moderne puhkpill, mis koosneb eri pikkusega torudest, millest tulevad hääled sõltuvad torude pikkustest. Ka tänapäeval luuakse uusi muusikainstrumente, mis on väga põnev protsess ja mille osaline võib olla igaüks meist. Videos nähtud pill on samuti käsitöö, mis on tehtud tavalistest PVC-torudest. Traditsiooniliselt mängitakse seda nüüdispilli vanade rannaplaatudega. Iga selline pill on väga omapärane ja individuaalne.

Tegevuse käik

Vajalikud vahendid: puidust liistud, PVC-torud, teip või kruvid

1. Meisterdage pilli jaoks puidust alus.
2. Kinnitage eri läbimõõduga ja eri pikkusega PVC-torud ühele kõrgusele, kasutades teipi või kruvisid. Värvige eri pikkuse või läbimõõduga torud eri värvi.
3. Mängige *tubulum*'i kummist plätu või spaatliga, lüües sellega torule, nii et see toru katab.
4. Võrrelge helisid, mis eri torudest kostavad ja mängige pillil mitmesuguseid rütme.
5. Leidke muinasjutus need hetked, kus saate pillil kaasamängida.

RÄNNULINNUKE

POLINA TŠERKASSOVA AUTORILUGU

VÄÄRTUS

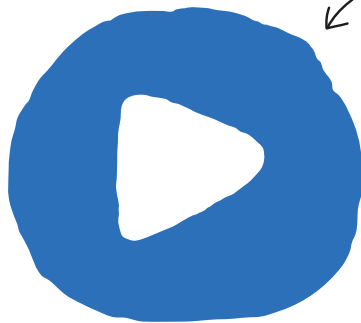
Toetus, hoolivus,
kannatlikkus, julgus

KESKNE KÜSIMUS

Kuidas mina saan olla
hea ja hooliv inimene?

MAAILMAVAADE

Teab põhjusi, miks inimesed
maailmas rändavad ja
millist toetust nad vajavad
kohanemisel.

Video

Inimesed on rännanud maailmas läbi aegade. Rände põhjused võivad olla väga erinevad, kuid tihti rännatakse selleks, et leida paremaid elutingimusi ja inimväärsemat elu. Tavaliselt on uue elu alustamine mõnes teises piirkonnas või riigis inimeste jaoks keeruline. Selleks, et aidata teisest kultuurist inimesi kohanemisel, on oluline mõista nende vajadusi, olla toetav ja hooliv.

Vaata lisaks: [Amanda ja ränne](#)

TOETA SÕPRA ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Oluline on märgata abivajajat ja pakkuda tuge. Näiteks sõpra, kui ta väänas mänguhoos jala välja või väikevenda kaisuka otsimisel. Oluline on ka ise osata vajaduse korral abi paluda.

Tegevuse käik

1. Valige kaks kandjat, kes moodustavad kätest sõbrale tooli.
2. Mõlemad kandjad hoiavad oma parema käega kinni vasakust küünarnukist. Hoides vasaku käega kinni teineteise küünarnukkidest, moodustub tool. Kätest toolile istuv sõber saab tasakaalu hoida kandjate õlgadest kinni hoides.
3. Arutlege, millal on teil vaja sõbra toetust ja kuidas te seda ise pakkuda saate.

ÕNNETOOV TALISMAN / AMULETT

UURIMISTÖÖ

Teadmiseks lastele

Amuleti tähendus tuleb tema ladinakeelsest nimetusest: *amulētum* – see on ese, mis kaitseb inimest probleemide eest. Kui inimene tunneb, et ta vajab julgustamist ja toetust, siis öeldakse, et kõige paremini julgustab isetehtud amulett. Amuleti kaitse on inimesi toetanud juba Vana-Egiptuse aegadest, mil inimesed arvasid, et näiteks skarabeus ehk sõnnikumardikas on õnnetooja ja tema kujutist leidis nii ehetel kui rõivastel.

Myanmari rahvas on nagu paljud teisedki inimesed üle maailma, kes räägivad lugusid sellest, et öökullid on targad. Öökullid ([Zee Kwet](#)) on Myanmaris lugupeetud ja toovad amuletina õnne igale perekonnale, kes neid omab.

Tegevuse käik

1. Arutlege lastega hetkede ja tunnete üle, millal nad on tundnud, et vajavad julgustust ja kaitset.
2. Arutlege ka selle üle, millal on olnud juhus ise kedagi toetada ja miks on tähtis seda pakkuda.
3. Arutlege lastega, millised loomad, linnud või putukad tooksid neile õnne ja pakuksid tuge. Põhjendage oma valikut.
4. Meisterdage jääkmaterjalidest (naharibad, ehted, pärlid, teokarbid) endale õnnetoov amulett. Joonistage sinna looma, linna või putuka kuju. Või voolige savist kuju ja kaunistage see loovalt.
5. Uurige, kuidas ja milliseid amulette tehakse eri maades?

JÕE ÜLETAMINE

ÕPPEMÄNG

Teadmiseks lastele

Elu teeb vahel keerulisi käike ja sul on vaja olla vapper ja leidlik, et kõik jälle hästi oleks. Nii võib juhtuda, et sa eksid sõpradega mänguhoos kogemata ära (mängult) ja sul tuleb mõelda, kuidas sa näiteks kuiva jalaga üle jõe saad.

Tegevuse käik

1. Jagage lapsed 3–4 kaupa gruppidesse ja andke neile kaks suurt paberit.
2. Ülesanne on ületada tuba nii, et keegi grupist põrandale ei astu.
3. Arutlege pärast lastega, kuidas läks ja milliseid takistusi nad ületasid?

KODUTUNNE

ARUTELU

Teadmiseks lastele

Iga olend vajab puhkamiseks ja kaitseks oma pesa: oravad uinuvad puuõõnes, lind varjub pessa, rebane urgu ja inimene poeb oma voodisse. Oma pesas on turvatunne ja magus uni. Uinudes on igaüks uue päeva üle eevil. Kahjuks võib juhtuda, et alati see nii ei ole. Osa inimesi peab kodust lahkuma ja neil ei ole kindlat ega turvalist oma pesa. Peatudes näiteks põgenikelaagrites, jääb puudu turva- ja kodutundest.

Tegevuse käik

1. Arutlege, mida on vaja, et tekiks turvatunne?
2. Milline on teie oma pesa: kuidas see välja näeb? Kuidas te seal ennast tunnete?
3. Uurige erinevate olendite pesi.
4. Joonistage ja meisterdage ning tehke neist näitus.
5. Uurige, mis juhtub, kui pesa enam ei ole ja mis olukorra see tekitab?
6. Uurige, miks ja kuidas elavad inimesed põgenikelaagrites. Kuidas nad ennast seal tunnevad? Arutlege, millega saate teie neid inimesi aidata, et neil tekiks kodutunne.

RÄNNULINNUKE

MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Pimedasse taevasse vaadates võib selge ilmaga näha Linnuteed. See helendab tähtedest helendava joonena ja vanarahva tarkuse järgi viib see pääsud talveteele. Talve saabudes liigub rändlind külma, toiduvaese või muul põhjusel ebasoodsa aja üleelamiseks paremasse kohta – seda nimetatakse rändeks. Ikka soojuse ja hea tunde poole. Räägitakse, et taevast tähti vaadates ja rändlinde lahkumas nähes poeb põue igatsuse tunne.

Tegevuse käik

1. Uurige lastega milline näeb välja taevane Linnutee. Otsige pilte ja mõelge, millest tuleb selline nimetus.
2. Uurige rändlinde ja nende teekondi. Avastage rände põhjuseid ja sihtkohti. Tehke mõtetest mõttekaart.
3. Mõtisklege, mis on ühist taevasel Linnuteel ja rändlindude parvel?
4. Mõelge, millistel põhjustel rändab inimene teinekord teisele maale? Millised tunded sellega kaasnevad?
5. Milline tunne on igatsus ja kuidas see tekib?
6. Mõelge, kus ta elab ning miks ja kuhu ta rändab?
7. Kuidas saaksime linnukeste eest hästi hoolitseda?
8. Meisterdage paberist rännulinnuke.

Rännulinnukesi võib meisterdada ka rahutuvide nime all ja arutleda lastega konfliktide ja rahumeelse koos elamise üle. Hea tähtpäev nendeks vestlusteks on näiteks 21. september, mil tähistatakse rahvusvahelist rahupäeva.

[Videojuhised](#)

Materjalid

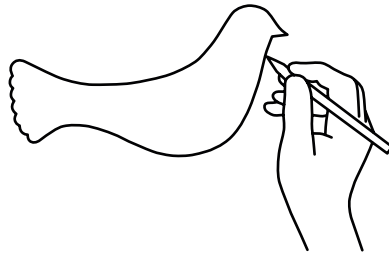
Paksem paber

Õhuke paber või krepp-paber

Harilik ja värvilised pliatsid või vildikad

Käärid ja paberinuga

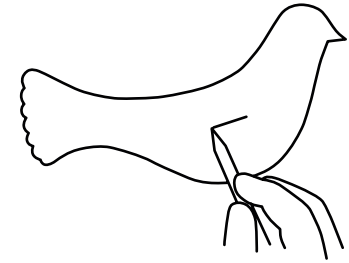
Niit (soovi korral)

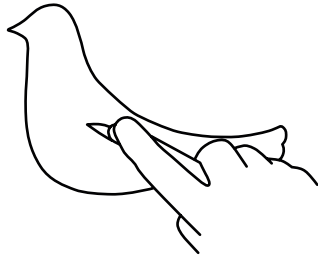
1. Pane linnu šabloon paksemale paberile, joonista keha kontuur.

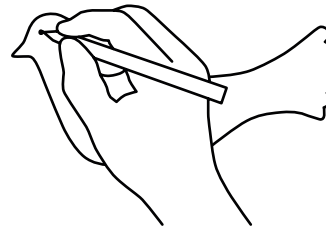
2. Lõika lind välja.

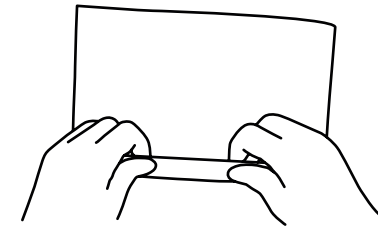
3. Tõmba keha keskele 2–3 cm pikkune joon.

4. Tee sellesse kohta sisselõige.

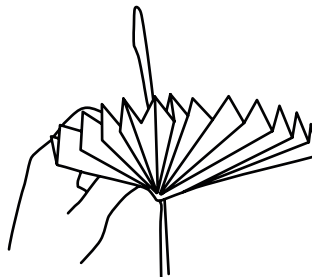
5. Kui soovid, värvi linnu nokk ja tee talle pähe silmad. Kaunista loovalt. Võid linnu kehale kirjutada mõne tore sõnumi või lause.

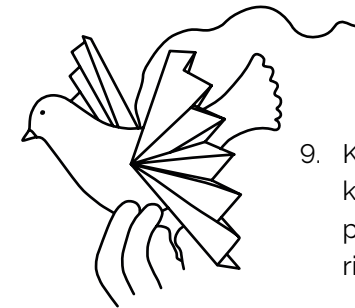
6. Voldi õhem paberileht või krepp-paber voldikuks.

7. Lükka sisselõikest läbi.

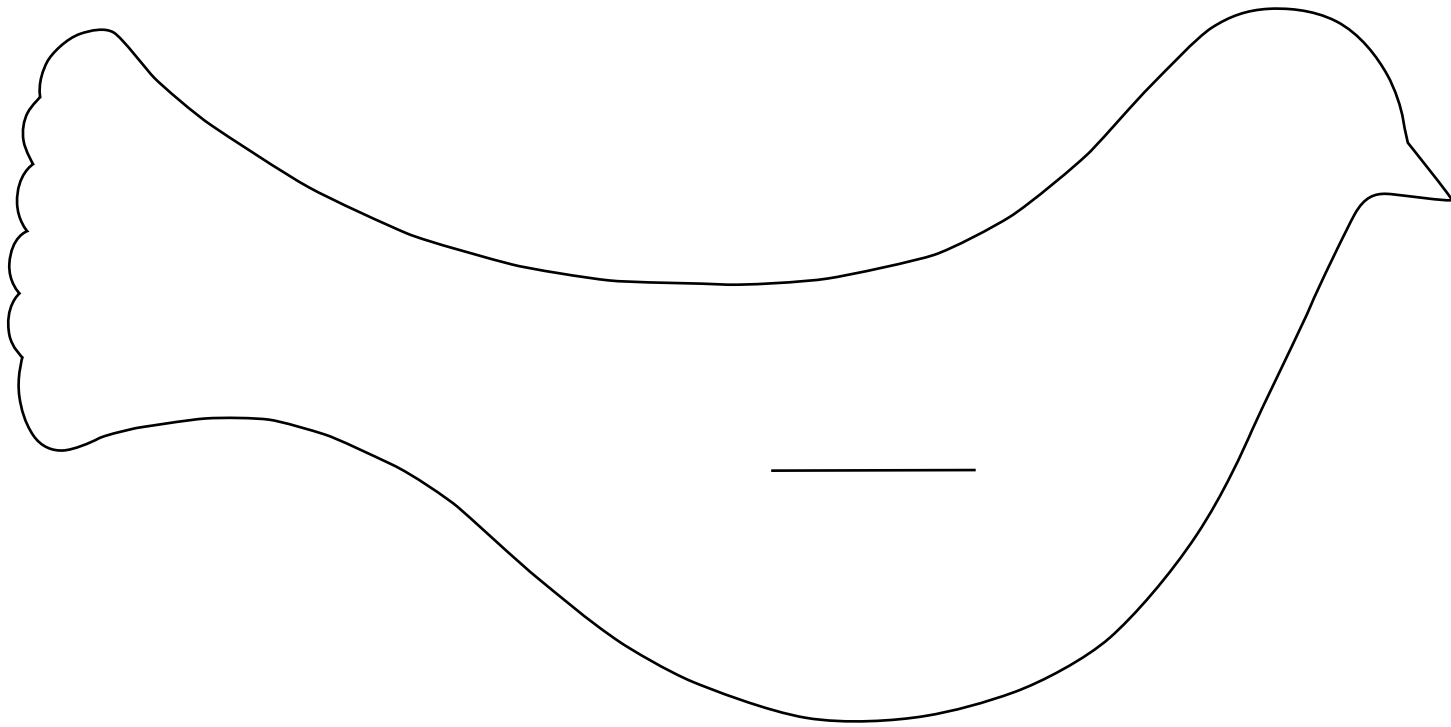

8. Tõmba lehvikud lahti, et neist saaksid linnule tiivad.

9. Kui soovid, tee linnu kehasse väike auk, pane külge niit ja riputa ta lendama.

KANNEL

PILLI MEISTERDAMINE

Teadmiseks lastele

Kannel on eestlaste muistne pill ning seda tunnevad paljud lähemad ja kaugemad rahvad. Kandle vanuseks arvatakse paar tuhat aastat ja see on üks lõputu potentsiaaliga pill, millel on palju võimalusi ja lai repertuaar. See on pill, mis kutsub mängijaid avastama, improviseerima ja katsetama uute mängutehnikatega. Proovi koputada õrnalt kandle puidust äärte vastu, proovi laulda või rääkida lähedalt selle keelte kohal. Kannel heliseb sulle õrnalt vastu. Konkreetse pilli, mida kuuleb ja näeb selle muinasloo videos, tegi vahva Eesti kandlemeister Rait Pihlap.

Tegevuse käik

1. Uurige, kas teie lasteaia on kannel. Kui on, õppige seda lähemalt tundma ja sellega mängima.
2. Uurige milliseid kandleliike on olemas.
3. Kui tahate endale ise kandle meisterdada, siis otsige puitplaat kõlakastiks, puidukruvid ning traati või tamiili pillikeelteks.
4. Kasutage akutrelli või kruvikeerajat, et kruvid puitplaadile kinnitada ja tõmmake keeled pingule.
5. Kaunistage kõlakast markeritega loovalt ja võluge pillist välja helid.
6. Avastage muinasjutus need hetked, kus saate pillil kaasa mängida.

MAAILMAKOOL.EE